

**UNIVERZITA KARLOVA**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

**Bakalářská práce**

**2023**

**Jáchym Chalupa**

**UNIVERZITA KARLOVA**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

**Vliv anexe Krymu na vývoj koncepce obrany a armád v  
Pobaltí**

Bakalářská práce

Autor práce: Jáchym Chalupa

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Rok obhajoby: 2023

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Jáchym Chalupa

## **Bibliografický záznam**

CHALUPA, Jáchym. *Vliv anexe Krymu na vývoj koncepce obrany a armád v Pobaltí*. Praha, 2023. 33 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

**Rozsah práce: 59 179 znaků (včetně mezer)**

## **Abstrakt**

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vývoj obranných koncepcí a armád v regionu Pobaltí mezi lety 2014 až 2022. Cílem práce bylo zjistit, zda a případně v jakém rozsahu došlo ke změnám v oblasti vojenské deterence a resilience obyvatel v návaznosti na anexi Krymu a další události roku 2014. Zdrojem informací pro výzkum byla odborná literatura doplněná o studie, reporty, a oficiální dokumenty vlád a organizací. Hlavními otázkami tedy bylo: jaké změny nastaly a v jakém rozsahu?

Výstupy výzkumu ukázaly, že v Pobaltí proběhly masivní změny ve vojenské oblasti. Došlo k výraznému navýšení výdajů na obranu národních armád a zároveň byl roku 2016 spuštěn projekt posílené vojenské přítomnosti „Enhanced Forward Presence“ pod záštitou NATO. V Litvě byla obnovena základní povinná služba a v Lotyšsku zavedení výuky k obraně ve školách. Estonsko využívalo obě dvě možnosti bez změny již před rokem 2014.

V civilní oblasti jsou změny patrné zejména v posílení zájmu o dobrovolné obranné organizace a angažovanost v nich. Co se týče problematiky ruské menšiny, neukázala se příliš závažná. Ruskojazyčné obyvatelstvo v Pobaltí dle výzkumů většinově odolává ruské propagandě, která je vůči nim cílena.

## **Abstract**

This bachelor thesis is dedicated to researching development of defense strategies and armies in the Baltics between 2014–2022 in link with annexation of Crimea. Aim of this research was to analyze whether any, and how wide changes occurred in fields of military deterrence and resilience of population. As resources, academic literature, research reports, simulation studies, and official government and organisation documents were used. Main questions are: What changes occurred in Baltics between 2014–2022 and how wide they were.

According to my reserach, there were many changes starting with the annexation of Crimea. In the military sphere, massive investments and raise in personal numbers within national armies on one hand, lounching enhanced Forward Presence project conducted by NATO on the other. Lithuania reintroduced conscription (stopped in 2010), Latvia at least started defense education school programmes. Estonia however didn't change much, since it never stopped conscription and has deep tradition in defense youth

education.

In the civil sphere we can observe rising interest in the voluntary defense organization activities and joining the professional army. Situation with russian speaking diaspora turned out a bit different than expected. Even though russian hybrid activities and propaganda are more and more effective and active, russian minority seems to resist these influences and mostly remain resilient from russian hybrid threats.

## **Klíčová slova**

**Pobaltí, resilience, anexe Krymu, obrana, odstrašení, propaganda, menšina.**

## **Keywords**

**Baltics, Resilience, Annexation of Crimea, Defense, Deterrence, Propaganda, Minority.**

## **Title**

**The impact of the annexation of Crimea on the development of the concept of defence and armies in the Baltics**

## **Poděkování**

Na tomto místě bych rád poděkoval docentu Luboši Švecovi za to, že mě přivedl ke studiu Pobaltí a za jeho rady při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěl také poděkovat docentu Vladimíru Handlovi za jeho podporu a taktéž neocenitelnou pomoc při psaní této práce. V neposlední řadě pak patří dík mým blízkým, kteří mi byli důležitou oporou.



# Obsah

Úvod.....	2
<b>Teoretický rámec práce .....</b>	<b>2</b>
Teorie deterence a resilience.....	2
Současný stav bádání .....	4
<b>Metodologie.....</b>	<b>6</b>
<b>Historická zkušenost Pobaltí .....</b>	<b>7</b>
Boj o nezávislost.....	7
Ztráta nezávislosti .....	8
Shrnutí.....	9
<b>Situace v Pobaltí k roku 2014.....</b>	<b>9</b>
Úvod.....	9
Armáda.....	9
Vojenská situace .....	9
Obyvatelstvo.....	13
Obyvatelstvo jako součást obrany.....	13
Ruská menšina .....	14
Informační válka .....	15
Shrnutí.....	16
<b>Proměny v Pobaltí mezi lety 2014–2022 .....</b>	<b>17</b>
Úvod.....	17
Armáda.....	17
Vzdušný prostor .....	17
Enhanced Forward Presence .....	18
Obyvatelstvo.....	19
Obyvatelstvo jako součást obrany.....	19
Ruská menšina .....	20
Informační válka .....	20
Shrnutí.....	21
<b>Situace v Pobaltí v roce 2022 .....</b>	<b>22</b>
Úvod.....	22
Armáda.....	22
Vzdušný prostor .....	23
Enhanced Forward Presence .....	23
Obyvatelstvo.....	24
Obyvatelstvo jako součást obrany.....	24
Ruská menšina .....	25
Shrnutí.....	25
<b>Závěr.....</b>	<b>26</b>

## Úvod

Region Pobaltí v posledních třiceti letech prošel mnoha změnami. Nejen změnami vnitřními, ale i změnami, které změnily způsob nahlížení a uvažování o Pobaltí nejen v celé Evropě. Jde o oblast s velice poutavou, ale zároveň bouřlivou historií, za což může zejména její geografická poloha. Přes všechny peripetie, které vedly k několika ztrátám autonomie jsou však dnes všechny tři státy – Litva, Lotyšsko a Estonsko – suverénními demokratickými zeměmi a členy jedné z největších nadnárodních organizací, NATO a EU. Přes tato členství je však region pod neustálou hrozbou ruské agrese, proti které se snaží bránit primárně cestou deterence, sekundárně pak národní obranné plány počítají s resiliencí, která by měla zahrnovat do obrany takřka celou společnost.

Všechny tři republiky mají jedny z nejmladších armád v Evropě, které od vyhlášení nezávislosti roku 1994 urazily do současnosti všeobecně uznávaný kus cesty. Rozhodl jsem se proto v rámci své bakalářské práce zanalyzovat vývoj obranných koncepcí, samotných armád a menšinové problematiky v období od anexe Krymu roku 2014 po počátek ruské invaze na Ukrajinu v roce 2022. Důvod pro tento časový rámec nacházím zejména ve významu anexe Krymu, jakožto alarmujícího spouštěče pro mnohé procesy a reformy v pobaltské obranné strategii. Z druhé strany pak zkoumané období uzavírám událostí, která zcela jistě překvapila celou Evropu, a změnila vývoj napříč kontinentem – invazí na Ukrajinu.

Rámcově se budu v práci snažit zjistit, k jakým změnám došlo v tomto časovém úseku v Pobaltí na poli deterence vojenskou silou a resilience civilního obyvatelstva.

## Teoretický rámec práce

### Teorie deterence a resilience

Ve své práci budu zkoumat faktory, které jsou důležité pro budování deterence v Pobaltí. Jedná se o taktický koncept „odstrašení“, který je zároveň jedním z hlavních obranných konceptů NATO. Obecně se definuje jako oplývání takovými prostředky a možnostmi, které by potenciálnímu agresorovi způsobily škody daleko přesahující jeho potenciální zisky.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Michael J. Mazarr, Arthur Chan a kol., *What Deters and Why Exploring Requirements for Effective Deterrence of Interstate Aggression* (Santa Monica: RAND Corporation, 2018), 2-3

Deterrence je stěžejní obrannou taktikou potřebnou k prevenci ozbrojeného konfliktu a je jedním ze základních stavebních kamenů Severoatlantické aliance. „Deterrence and defence is one of NATO’s core tasks. Allies are significantly strengthening the deterrence and defence of the Alliance as the backbone to their Article 5 commitment to defend each other.“<sup>2</sup> Dle této části definice deterence od NATO je právě článek 5 Washingtonské smlouvy principem, se kterým je deterence nejmíce spjata.

V obecné teorii jde o obrannou taktiku, jejíž hlavním účelem je odstranit potenciálního protivníka od potenciálního útoku. V odborné literatuře se pojem deterence ve vztahu s obranou začíná objevovat zejména po druhé světové válce s nástupem studené války, závodů ve zbrojení a budování jaderných arzenálů. Dle Michaela J. Mazarra se dnes deterence rozlišuje v různých rovinách, které jsou definovány prostorem, časem, způsobem, ale i rozsahem. V prostorové rovině se deterence dělí na přímou, či rozšířenou. Typickým příkladem rozšířené deterence jsou Spojené státy, které využívají přítomnost svých ozbrojených sil a svůj jaderný arzenál k prevenci konfliktů po celém světě. Hlavní účel přímé deterence je odstranit protivníka, který ohrožuje bezprostředně naše území. V rovině časové se deterence dělí na dlouhodobou a bezprostřední, která je oproti dlouhodobé typicky spjata s určitou krizí. Způsob deterence pak definuje její hlavní nástroje, a sice typicky armádu pro deterenci odmítnutím na jedné straně, a ekonomické, energetické, diplomatické sankce pro deterenci trestem na straně druhé. Poslední kritérium – rozsah – které Mazarr vysvětluje, je spíše kritérium optické, užitečné pro zaměření určité oblasti deterence, a pohybuje se v mantinelech předešlých tří rozměrů.<sup>3</sup>

Podle Conollyho došlo k největší proměně teorie deterence po rozpadu Sovětského svazu. Prozatímní rovnováha jak konvenčních kapacit, tak jaderného arzenálu byla vychýlena ve prospěch NATO. Bývalé státy Východního bloku se začaly k NATO připojovat a Rusku pro vyvážení vlivu nezbylo nic jiného, než zvolit nové cesty a způsoby. Dle Conollyho jsou dnes nejzákladnější dva faktory deterence schopnost a důvěryhodnost. Ačkoliv jsou jaderné zbraně a vojenské kapacity stále jedněmi z hlavních nástrojů rovnováhy, čili splňují oba požadavky, jednoznačnost konceptu deterence se začala rozplývat s nástupem nových hybridních způsobů válčení, které cílí spíše na civilní

---

<sup>2</sup> „Deterrence and defence“, NATO, naposledy upraveno 12.9.2022, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_133127.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm) (staženo 10.3.2023)

<sup>3</sup> Michael J. Mazarr, *Understanding Deterrence*, Perspective (Santa Monica: RAND Corporation, 2018), 2-5, [https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND\\_PE295.pdf](https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND_PE295.pdf) (staženo 10.3.2023)

obyvatelstvo. U těchto nových taktik je daleko složitější měřit míru ohrožení, proto se začal používat nový koncept, a sice koncept resilience, který kromě tradičních vojenských nástrojů zahrnuje metody z odolňování celé společnosti.<sup>4</sup>

Obecně vzato je tedy deterence obvykle nejsilněji spjata s armádou, jadernými zbraněmi, či dalšími prostředky konvenčního konfliktu. Nejlepším příkladem jsou už zmíněné závody ve zbrojení, které zuřily mezi Východem a Západem v druhé polovině minulého století. Vedle konvenčních obranných prostředků je však třeba také při hodnocení deterence počítat s odporem obyvatelstva, a to v obou směrech – proti potenciálnímu agresorovi, i proti potenciálnímu obránci. Proto je při budování deterence důležité budovat i resilienci obyvatelstva a struktur. Toto vyplývá zejména z neustále se proměňujícího moderního bojiště 21. století a využití taktik hybridního boje.

## **Současný stav bádání**

Tato kapitola má za účel shrnout současný stav výzkumného směru, kterým jsem se vydal. Po obecném popisu rozsahu a stavu výzkumu se pokusím nalezené zdroje kategorizovat a v úplném závěru kapitoly popíšu nedostatky bádání, které jsem při rešerši identifikoval.

Problematikou bezpečnosti Pobaltí se obecně zabývá mnoho odborníků. Jde o oblast, která byla historicky vystavena mnoha vlivům různých velmocí, útlaku a v druhé polovině 20. století nucené rusifikaci. Po obnovení samostatnosti pobaltských republik v roce 1994 a zejména po jejich vstupu do NATO je otázka bezpečnosti regionu jednou z klíčových otázek celé aliance. Literatura, kterou jsem našel, velice bohatě popisuje různé aspekty vývoje situace v Pobaltí až přibližně do roku 2020. V tomto případě se jedná o akademickou literaturu, co se týče pozdějšího vývoje a stavu věcí v roce 2022, dohledal jsem pro účely mé práce zejména reporty vydané v rámci různých think tanků, oficiální vládní dokumenty, či data sbíraná zpravodajskými službami.

Většina zdrojů, která pojednává o změnách spuštěných po událostech roku 2014, byla vydána nejpozději v roce 2019. Lze nalézt ale pár výjimek. Obecně lze pak bádání rozdělit do několika směrů podle toho, kterými aspekty bezpečnosti se zabývají.

---

<sup>4</sup> Connolly, Liam J. "Cadet Voice Extended Deterrence and Resilience in the Baltic States." *Space & Defense* 12 (2021): 41–44

Jako první kategorii bych rád uvedl tu, která by se mohla zdát spíše jako druhotná v této problematice, a sice zkoumání hybridních hrozeb a obyvatelstva. Je to kategorie, která v teoretické rovině zkoumá resilienci států. Mezi takové texty patří i text Muhammada Javeda, Nazima Rahima a Assada Khana, který mě i částečně inspiroval při výběru práce. Jde o studii, která se zabývá právě změnami v bezpečnosti ve vztahu k anexi Krymu jako spouštěče. Autoři v něm rozebírají hlavně hybridní hrozby a problematiku krajanů, bohužel, poměrně mělce. Tato studie mne i přesto inspirovala hned v počátcích při výběru tématu. „The Russian Diaspora in the Baltic States: The Trojan Horse that never was“ je naopak velice konkrétní co se týče stavu ruské menšiny a jejího ovlivňování ruskou propagandou, navíc je to jedna z nejnovějších studií vydaná v roce 2021. Důležitou roli v tomto proudu pak hraje NATO Strategic Communications Centre of Excellence, které se od roku 2014 věnuje právě hybridním hrozbám. Mezi autory publikujícími pod touto institucí jsou například Timothy Thomas, který popisuje různé fenomény na poli ovlivňování ruské diaspory, nebo Rodríguez B. Carrasco, který sepsal studii pojednávající konkrétně o taktice „praní špinavých informací“ (ang. Information Laundering).

Dalším směrem, který jsem v této oblasti bádání identifikoval, zkoumá zejména vojenskou stránku problému – deterenci. V této oblasti je výzkum daleko konkrétnější. Většina autorů se zabývá reformami národních armád, a samozřejmě také vývojem alianční přítomnosti v regionu. Piotr Szymański, Robert Czulda, Olavi Arens se oproti předchozí kategorii navzájem spíše rozšiřují, než že by doplňovali výzkumy různých fenomenů. Z podstaty zkoumané oblasti však nic jiného nejde. Data a čísla hovoří jasně. V tomto směru pak budu pro získání konkrétních dat využít oficiální dokumenty jednotlivých republik a NATO. Do této kategorie bych přiřadil i simulace potenciálního konfliktu. Rozhodl jsem se pro ilustraci použít jednu z prvních a pravděpodobně nejvlivnějších, jelikož jsem na odkazy na ní narazil v mnoha dalších titulech. Jedná se o „Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics“, kterou v rámci RAND Corporation vypracovali David A. Shlapak a Michael Johnson. Tato studie spustila vlnu dalších simulací, je sice kontroverzní v určitých směrech, hlavně pak ve způsobu provedení, bezesporu má však ve výzkumu vývoje bezpečnosti v Pobaltí důležitou roli.

Třetím směrem, který jsem rozpoznal, je v podstatě kombinace dvou předešlých. Tento směr mi přijde nejvíce vhodný hlavně z důvodů, které jsem uvedl v první kapitole, kvůli kterým je třeba se na bezpečnost v Pobaltí dívat opravdu komplexně a v souvislostech.

Osobně mi pak tento směr rezonuje se způsobem zkoumání historických dějů v rámci Institutu mezinárodních studií. První příklad „Estonia: Size Matters“ od Tonyho Lawrence, kterýžto článek vyšel v roce 2023, velice zajímavě popisuje situaci Estonska ze všech možných úhlů pohledu jako je armáda, dobrovolníci, ale i hybridní válka, ekonomika, diplomacie, zpravodajství a další. Bohužel je tento text věnován pouze Estonsku a nenabízí širší srovnání s ostatními dvěma státy. Text mě však zaujal svou koncepcí, kdy zkoumá situaci všeobecně v rozsahu deterence i resilience.

Rozhodl jsem se proto navázat a poskytnout ucelený pohled na období mezi anexí Krymu a rokem 2022, které bych pojmenoval jako „Předehra války na Ukrajině“. Časové omezení dosavadního výzkumu je jedním z limitů, na který jsem při rešerši narazil, a rozhodl jsem se popsat vývoj obranných koncepcí a armád v jakémisi logickém časovém rozmezí a rozšířit tím dosavadní výzkum.

Další jev, na který jsem při rešerši narazil, byl ten, že se většina mnou nalezených zdrojů zaměřovala buď na vojenskou stránku vývoje, nebo na vývoj ze strany obyvatelstva, či hybridních hrozeb. Tuto skutečnost hodnotím též jako limitující vzhledem k teoretickému rámci, který jsem popsal v minulé podkapitole. Chci proto svou práci přinést pohled na toto období, který uvede proměny v obraně v komplexní optice nových obranných koncepcí.

## **Metodologie**

Následující kapitola je vyhrazena pro popis metod, které budu při zkoumání vývoje v Pobaltí využívat.

Ve své kvalitativní práci budu analyzovat proměny a vývoj, který nastal v regionu Pobaltí mezi lety 2014 a 2022 na poli obrany. Vzhledem k typu práce půjde o interpretaci informací získaných z odborné literatury na základě mnou vytyčeného časového rámce.

V rámci první části výzkumu, která se bude věnovat analýze stavu před rokem 2014, budu vycházet z nejnovější dostupné literatury věnující se této problematice. Popsání výchozího stavu bude stěžejní pro následné zhodnocení rozsahu proměn, které během zkoumaného osmiletého období přišly. Jak jsem již zmiňoval v předchozí kapitole, chci svým výzkumem navázat na dva limity, které jsem v dosavadním bádání identifikoval. Chci rozšířit výzkum až do roku 2022, kam nedosahuje většina komplexních analýz, a v tomto výzkumu chci zároveň obsáhnout větší spektrum faktorů, než které obsahují dosud vydané studie věnující se celému vytyčenému období. Data pro druhou část výzkumu budu získávat

zejména z oficiálních státních dokumentů, či dokumentů organizací, které jsou v této oblasti činné.

Obecně se pak budu ve výzkumu zabývat jednou hlavní problematikou, která má dvě dílčí části. Podle teorie deterence věnuji část svého výzkumu zkoumání změn týkajících se bezprostředně armád, vývoji početních stavů, financování atd. Druhá část výzkumu bude pak dle teorie resilience věnována vývoji situace civilního obyvatelstva v regionu, jelikož se civilní obyvatelstvo stává čím dál více stěžejním pro obranyschopnost země. Za použití induktivní metody se pak budu snažit identifikovat fenomény, které vznikly v závislosti na ukrajinské krizi roku 2014.

Na úvod samotné výzkumné části práce uvedu historický kontext mezi pobaltskými státy a Ruskem pro lepší pochopení motivací a hybatelů pozdějšího vývoje.

## **Historická zkušenost Pobaltí**

Pro pochopení současných postojů a situace mnou zkoumaných tří republik jsem vybral dvě období týkající se historického vývoje Litvy, Lotyšska a Estonska v první polovině 20. století. Tyto události poměrně dobře vysvětlují potenciální hrozby pro tento region a velice jasně vysvětlují jeho obavy.

### **Boj o nezávislost**

Po konci německé okupace roku 1918 začala první kapitola dynamického vývoje bezpečnostní situace Pobaltí. Po první světové válce se v Evropě, zvláště v té východní, začal šířit bolševismus z Ruska. Lotyšsko na tento problém narazilo jako první a sice skrze navracející se před německou okupací uprchlé profesionální vojáky a střelce, kteří se zapojili do bolševické revoluce v Rusku. Mnoho z nich se později stali nejvyššími důstojníky Rudé armády, či tajné policie ČEKA. Po návratu do vlasti se tito lidé snažili o úspěch bolševické revoluce i v Pobaltí. Po zkušenostech s několika staletí trvající nadvládou Švédska a carského Ruska, jenž doprovázelo nevolnictví a útlak, nenašli podporu u běžného obyvatelstva. Ve většinově rurálních nových státech panovala naděje a touha po soukromém vlastnictví, nikoliv po společném vlastnictví. Soukromého vlastnictví šikovně využily národní vlády. Každému, kdo se zapojil do boje proti bolševikům, byla přislíbena půda. Z tohoto důvodu v Lotyšsku zůstávali i mnozí Němci, kteří se organizovali v jednotkách Freikorps.<sup>5</sup>

---

<sup>5</sup>Andres Kasekamp, A History of the Baltic States (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.), 101

V Estonsku pozůstali Estonci, kteří byli původně vojáky německé armády, Estonská pozice v boji proti bolševismu byla tak o něco výhodnější. Nádavkem pak získala Estonská strana podporu od finských dobrovolníků a námořnictva Velké Británie.<sup>6</sup>

Vedle vojenské struktury, kterou v té době mělo v Pobaltí Estonsko jako jediné hrály důležitou roli i dobrovolnické organizace. Tou nejvýznamnější je i dnes Estonská obranná liga (Kaitseliit). Byla založena již v listopadu 1918 a později se stala symbolem estonské nezávislosti. Vedle této primární obranné organizace zde fungovala i Ženská dobrovolná obranná organizace, která se starala zejména o zdravotnické zajištění, její členky však procházely základním vojenským výcvikem. Pro mládež byly založeny Dcery domova pro dívky a pro chlapce paramilitární Mladí orli. V těchto dvou organizacích šlo zejména o výchovu k vlastenectví a indoktrinaci budoucích občanů Estonska. Liga obrany byla zrušena sovětskou okupační správou v roce 1940 a po svém obnovení v roce 1991 se tak stala symbolem suverenity Estonské republiky.<sup>7</sup>

Litevská vláda hledala pomoc v Polsku, kterou zde našla, Polsko však využilo nestability a obsadilo nárokovaný Vilnius a okolní region.<sup>8</sup> Karlis Ulmanis nechal později z pomsty a pod příslibem navrácení těchto území, Litvou projít Rudou armádu táhnoucí do Polska. Sověti však neuspěli, a tak byla vilenská oblast opět získána Polskem.<sup>9</sup>

## **Ztráta nezávislosti**

Další kapitolou jsou události kolem druhé světové války. Mnichovská dohoda z roku 1938 ukázala pobaltským republikám, že se nelze dále spoléhat na podporu západních spojenců a jaly se zajistit vlastní bezpečnost samostatně. Mezi lety 1938 a 1939 postupně Litva, Lotyšsko i Estonsko přijímalo zákony o neutralitě, kterážto se měla stát hlavním obranným mechanismem proti zavlečení do války. Tyto snahy byly ještě posíleny smlouvami o neútočení podepsané s SSSR i Třetí říší. Rok 1939 a pakt Ribbentrop – Molotov ale zpečetil osudy všech tří států. Sovětský svaz si v tajném dodatku paktu nárokoval vedle části Polska i Lotyšsko a Estonsko, Litva patřila do německé sféry. Z odplaty kvůli nepodpoření německé invaze do Polska byla však Litva později přiznána Sovětům. Po obsazení Polska se SSSR zaměřil na Pobaltí a pomocí nátlaku sem nechal na

---

<sup>6</sup> Ibid

<sup>7</sup> Zaleski, Sliwa & Veebel, V., „Baltic visions and dilemmas of territorial defence after 16 years in NATO“, *Journal of International Studies*, 13(4) (2020):189

<sup>8</sup> Kasekamp, *A history of the Baltic states*, 101

<sup>9</sup> Luboš Švec, *Dějiny pobaltských zemí* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001), 171



základě smluv o vojenské pomoci z podzimu 1939 vyslat celkem 70 000 vojáků (Estonsko-25 000, Lotyšsko-25 000, Litva- 20 000). Celá anexe byla dokončena v roce 1940 skrze nucenou demisi všech vlád, jejich nahrazení loutkovými lidovými vládami, které za podpory sovětských vojáků legálně připojily Litvu, Lotyšsko a Estonsko k Sovětskému svazu.<sup>10</sup>

## **Shrnutí**

V této části jsem se snažil ilustrovat vztahy pobaltských států vůči Rusku na příkladu odporu proti bolševismu, se kterým se jako první potýkalo Lotyšsko, následně však i zbytek regionu. Jednotlivým státům se v té době dostalo podpory od jejich sousedů a byly tak schopny odolat pokusům sovětského Ruska o odepření suverenity.

Druhý příklad pak nastínil historickou zkušenost se situací, kdy se jim podpory nedostalo a Sovětskému svazu již nic nebránilo v použití politického a vojenského nátlaku k uchvácení suverénních států a následnému pojištění zdejšího vlivu skrze rusifikaci obyvatelstva a provázání veškerých sítí směrem na Východ.

Tato dvě období rozhodně nejsou jedinými obdobími v dějinách Pobaltí, která stojí za současnou pozicí vůči Rusku. Vybral jsem je ale kvůli tomu, že jsou stále silně vtištěny v národní paměti a oproti starší historii se tyto dějiny týkají již Sovětského svazu, ke kterému se dnešní Ruská federace tak ráda odvolává.

## **Situace v Pobaltí k roku 2014**

### **Úvod**

Ve svém výzkumu se budu nejdříve věnovat situaci bezprostředně před rokem 2014. Tyto informace jsou důležité pro lepší orientaci a vhled do problematiky a také staví základ mého výzkumu pro porovnání se situací v roce 2022. V kapitole rozebírám jak situaci čistě vojenskou, tak i situaci obyvatelstva, zejména pak situaci týkající se ruské menšiny. V závěru pak shrnu možnosti a hrozby pobaltských států v roce 2014.

### **Armáda**

#### **Vojenská situace**

V roce 2014 byly všechny tři státy již 10 let členy Severoatlantické Aliance, kteréžto členství je jedním z hlavních aspektů deterence Pobaltí vůči Ruské federaci. Článek 5 Washingtonské dohody (Článek 5 Washingtonské dohody definuje princip – napadení člena

---

<sup>10</sup> Švec, *Dějiny pobaltských zemí*, 212-222

NATO = napadení celého NATO) teoreticky přislubuje Ruské federaci výrazné komplikace za situace, za které by se pokusila o invazi do některé z pobaltských republik. V roce 2014 to však byla záruka, na kterou se baltské státy spoléhaly až příliš.

Důležitým milníkem v současné historii Pobaltí je právě rok 2004 – vstup všech tří států do NATO. Po tomto kroku se změnil pohled na nebezpečí, která hrozila z ruské strany. Dokonce se začala považovat ruská invaze do Pobaltí za nemožnou. Na základě těchto nových úvah pak došlo k několika změnám. V Litvě a Lotyšsku byla například zrušena základní vojenská služba (2006 a 2008) a přistoupilo se k profesionalizaci armády. Dobrovolnické organizace byly zachovány, ale nehrály již tak důležitou roli jako například v Estonsku, navíc se snižovaly jejich stavy na úkor expedičních sborů. Estonsko nešlo cestou tak radikálních reforem. Jako jediné zachovalo povinnou vojenskou službu, drželo vysoký mobilizační potenciál a pečovalo o připravenost k totální obraně země, do které měla být zapojena celá společnost. Na rozdíl od Litvy a Lotyšska nevčlenilo dobrovolnické organizace pod ozbrojené síly, a tak má Estonská obranná liga (Kaitseliit) v Pobaltí unikátní postavení.<sup>11</sup>

Všechny tři státy pokračovaly v aktivní participaci v zahraničních misích NATO, zejména pak v Afghánistánu a Iráku, kvůli nedostatkům ve výzbroji však vždy jen ve formě lehké pěchoty a doprovodných hlídkových lodí. I přes veškeré zkušenosti a masivní modernizaci totiž nedosáhly dostatečné vybavenosti a počtů, aby byly schopny bránit svá teritoria samostatně, natož pak, v případě že by těžkou technikou disponovaly, poslat ji do zahraničí. V celém Pobaltí zcela chyběly tanky i lehká obrněná vozidla. Většina pěchoty nebyla motorizovaná a disponovala omezeným počtem protitankových a protiletectvých prostředků. Jedním z hlavních důvodů za touto skutečností je zcela určitě trend poklesu financování armád. Oproti roku 2004 čítal tento pokles v Litvě 0,4 % HDP (z 1,2 % na 0,8 % HDP), v Lotyšsku dokonce 0,8 % HDP (z 1,7 % na 0,9 % HDP). Jediné Estonsko drželo po celou dobu výdaje na obranu okolo 2 % HDP.<sup>12</sup>

Pokles v rozpočtech na obranu byl zesílen ekonomickou krizí v letech 2008-2010. Během této krize pokles HDP dosáhl 19,5 % v Estonsku, 22 % v Lotyšsku a 14,8 % v Litvě.

---

<sup>11</sup> Piotr Szymański, „Between continuation and adaptation: The Baltic states' security policy and armed forces“, *OSW COMMENTARY*, č. 190 (23.11.2015): 1-2

<sup>12</sup> *Ibid.*, 3

Tento pokles zároveň urychlil masivní emigraci mladých lidí na Západ, což vedlo k dalšímu oslabení ekonomiky.<sup>13</sup>

Ze stavu dočasné stagnace ale státy Pobaltí vytrhly události roku 2007 a 2008 – masivní ruský kybernetický útok na Estonsko a válka v Gruzii. Velice silná hybridní aktivita, kterou začalo v těchto letech Rusko vůči Pobaltí vyvíjet, přesvědčily vlády všech tří republik o stále přítomné hrozbě. Tento region je Ruskem stále považován za důležitý zejména kvůli přístupu k Baltskému moři, avšak také i z hlediska historie a přítomnosti krajanů v zahraničí, vůči kterým je vedena protizápadní kampaň. Jakýkoliv úspěch ruské propagandy v rámci destabilizace vlivu USA, NATO a EU v Pobaltí by výrazně podpořil ruský narativ o nárocích Ruské federace na tyto bývalé sovětské republiky. Početná ruská menšina, na kterou byla a je prvotně ruská protizápadní propaganda cílena, je jedním z nejzásadnějších nástrojů ruských hybridních útoků a představuje bezpečnostní riziko i z vojenského hlediska.<sup>14</sup>

V návaznosti na masivní kybernetický útok na Estonsko z roku 2007 bylo v Tallinnu založeno Centrum kybernetické bezpečnosti NATO.<sup>15</sup> Šlo o první výrazné gesto podpory NATO vůči Pobaltí od roku 2004.

Už roku 2010 tak vznikají první plány na rozsáhlejší modernizaci, dozbrojení a udržení výdajů na obranu minimálně na 2 % HDP.<sup>16</sup>

Co se pak týče náznaků plánovaného fyzického napadení regionu, bylo jím bezesporu masivní cvičení ruské armády „Zapad“ v roce 2013, které mělo s přiznaným (ve skutečnosti se jej účastnilo přes 100 000 vojáků) počtem 76 300 vojáků oficiálně simulovat obranu Kaliningradu a Běloruska proti útoku NATO vedeného z Litvy a Polska. Dle západních expertů šlo však o nácvik invaze do Pobaltí.<sup>17</sup>

Jedním z dokumentů, který poukázal na kritickou situaci připravenosti pobaltské obrany byla studie zpracovaná pod think tankem RAND Corporation s názvem „Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank Wargaming the Defense of the Baltics“. Mezi lety 2014-2015 proběhla řada simulačních her, kterých se na obou stranách (NATO vs. RF)

---

<sup>13</sup> Olavi Arens, „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“, in *Defending Eastern Europe: The Defense Policies of New NATO and EU Member States*, ed. Jacek Lubecki, and James W. Peterson (Manchester: Manchester University Press, 2021), 171

<sup>14</sup> Muhammad Javed, Nazim Rahim a Assad Khan, „Russia's Annexation of Crimea and Security Implications for the Baltic States“, *Global Social Sciences Review*, IV (2019): 385-386.

<sup>15</sup> Arens, „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“, 172

<sup>16</sup> Szymański, „Between continuation and adaptation: The Baltic states' security policy and armed forces“, 3.

<sup>17</sup> Arens, „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“, 171-172.

účastnili přední odborníci z vojenské i civilní sféry. Simulace samotné pak počítaly s poměrným počtem dostupných jednotek na každé straně, s tím, že na straně obrany (Pobaltí) se navíc počítalo mimo teritoriálních armád Estonska, Lotyšska a Litvy i s potenciálními posilami poslanými z Německa a Polska. Bohužel žádná ze simulací neprokázala schopnost ubránit hlavní města déle než 60 hodin.<sup>18</sup>

Po takto teoreticky proběhnuvší invazi pak studie popisuje tři možné způsoby, jak by mohlo NATO zareagovat. Prvním způsobem měla být okamžitá masivní vojenská protiofenzíva, u které však bohužel hrozí obrovské ztráty na životech a materiálu. Druhou cestou se pak teoreticky jevilo vyjednávání se zaštitěním pomocí jaderného arsenálu, tato varianta by však byla příliš riskantní pro stabilitu a bezpečnost celého světa, kdyby náhodou muselo k použití jaderných zbraní dojít. Třetí varianta pak popisovala vznik nové „železné opony“ někde na území Lotyšska a Litvy, což by znamenalo návrat před rok 1994.<sup>19</sup>

Studie RAND Corporation je jednou z několika, které byly na toto téma provedeny, tato byla však první. Pozdější studie docházely k různým, často i méně pesimistickým závěrům. Nutno dodat, že tato studie použila hlavně počty jednotek a techniky, nepopisuje přímo, zda vůbec, a případně jak byly nasimulovány terénní podmínky, či přímý odpor obyvatelstva. Z tohoto pohledu lze považovat tuto studii za ne zcela komplexní. Co se studii však nedá upřít je její vliv. Odkazy na ní najdeme v mnoha odborných textech, ale zejména poukázala na kritickou bezpečnostní situaci, kterou je třeba řešit.

Z výše popsaného vyplynuly nepříjemné skutečnosti, které přiměly Severoatlantickou alianci k přehodnocení dosavadních postupů a doktríny. Ukázalo se totiž, že jedinou cestou, jak ubránit Pobaltí při invazi, je, aby invaze vůbec nezačala. Nutno podotknout, že to nebyla studie samotná. Už před událostmi roku 2014 docházelo k narušování vzdušného prostoru Pobaltí ruskými bitevními letouny, či výsostných vod bitevními křižníky. Vyjasnily se tak požadavky na doplnění chybějící techniky a personálu pro zajištění dostatečné deterence, kteroužto se později jala zabezpečovat Severoatlantická aliance skrze operaci Enhanced Forward Presence.<sup>20</sup>

---

<sup>18</sup>David A. Shlapak a Michael Johnson, „Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics.“, RAND Corporation, (2016): 3-4 [https://www.rand.org/pubs/research\\_reports/RR1253.html](https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html). (Staženo 22.1.2023)

<sup>19</sup> Ibid., 7

<sup>20</sup> Robert Czulda, „Enhanced Forward Presence: Evolution, Meaning And The End Game“ in *NATO AT 70: Outline of the Alliance Today and Tomorrow* ed. Róbert Ondrejcsák a Tyler. H. Lippert (Bratislava: Stratpol, 2019), 26-28.

V roce 2014 byla vojenská situace v Pobaltí kritická. Můžeme zde identifikovat několik příčin. První příčinou je samotný vstup do NATO. Tato se týká hlavně Litvy a Lotyšska, jejichž vlády pokládaly samotné členství za dostatečnou ochranu a v rámci úspor polevily předchozí snahy o dozbrojení a zkvalitnění obrany. Podfinancování navíc podpořila finanční krize v letech 2008-2010, která se dotkla i Estonska. To však i přes vyšší celkový pokles HDP nesáhlo k tak radikálním opatřením, jako vláda Lotyšska, která v té době zkrátila výdaje na obranu skoro o polovinu. Finanční krize zároveň způsobila odliv obyvatel do zahraničí, což může být považováno a chápáno jako další újma na obranyschopnosti všech tří zemí. Prvními signály pro obnovení příprav a budování deterence byla masivní vojenská cvičení Ruské federace, její invaze do Jižní Osetie a kybernetický útok na Estonsko.

## **Obyvatelstvo**

### **Obyvatelstvo jako součást obrany**

Všechny tři republiky jsou malými státy, proto jsou jejich profesionální ozbrojené složky nepřilíš početné. Všechny tři státy však počítají s masivní mobilizací civilního obyvatelstva v případě bezprostředního ohrožení vlastní suverenity.

Zapojení celé společnosti do obrany státu pramení zejména z historických zkušeností, kdy po první světové válce musely tyto malé národy o svou samostatnost krvavě bojovat. Druhá světová válka pak znovu přinesla sovětskou okupaci a ztrátu samostatnosti na dalších více než padesát let. Lídrem v integraci společnosti do obranného systému je bezesporu Estonsko. Nejenže jako jediné nezrušilo od roku 1994 povinnou základní službu, podporuje navíc přípravu k národní obraně i na středních školách v rámci volitelných kurzů, z nichž sedmdesát financuje přímo estonské ministerstvo obrany. Dále se pak mládež může zapojit v rámci organizací Mladí orli (chlapci), Dcery vlasti (dívky) a Ženské dobrovolné obranné organizace (ženy). V těchto organizacích bylo k roku 2014 registrováno okolo 8000 členů.<sup>21</sup>

V Estonsku, Lotyšsku i Litvě fungují organizace, které sdružují dobrovolníky a absolventy případného základního výcviku. Jsou začleněny do organizace místních ministerstev obrany, členové jsou organizováni do teritoriálních jednotek podle místa bydliště, a povětšinou již mají i základní výstroj pro případ mobilizace. K roku 2014

---

<sup>21</sup> Tony Lawrence, „Estonia: Size Matters“, *PRISM* 10, č. 2(2023):22-23

registrovalo Estonsko 15 000 dobrovolníků v Estonské obranné lize, Lotyšsko 8 000 lidí v rámci Lotyšské Národní stráže, Litva pak registrovala sice jen 4 800 členů Střelecké unie, má však oproti Lotyšsku a Estonsku největší profesionální armádu. Přes působivé počty ale panovaly pochybnosti o připravenosti dobrovolnických jednotek. Byly dlouhodobě podfinancované na úkor profesionálních armád a například na všeobecné cvičení v Estonsku v roce 2013 dorazilo místo 15 000 jen 7 000 dobrovolníků.<sup>22</sup>

Taktika totální obrany země s využitím civilního obyvatelstva je pro Pobaltí stěžejní. Je v regionu spjata i s bojem o nezávislost po první světové válce. Vycvičenost a koordinace těchto jednotek bohužel v roce 2014 nebyla na příliš vysoké úrovni. Výjimkou je Estonsko, které přes problémy se zapojením záložníků stále věnovalo finanční prostředky na přípravu a indoktrinaci budoucích dospělých ve školách a mládežnických organizacích.

### **Ruská menšina**

Kromě problémů se zajištěním vojenské bezpečnosti se Litva, Lotyšsko a Estonsko potýkalo (a stále potýká) s problematikou rusky mluvící menšiny na svých územích. Jde o pozůstatek sovětského kolonialismu, kdy byli kvůli nedostatku pracovní síly v průmyslu do těchto oblastí stěhováni Rusové z rozličných částí Sovětského svazu. Po rozpadu SSSR se tyto lidé v podstatě ocitli v cizím státě, ve kterém je pro ně složité získat občanství, například v Estonsku a Lotyšsku kvůli státní jazykové zkoušce.<sup>23</sup>

Napříč odbornou literaturou se pro tyto osoby užívá pojem „krajan“ ang. „compatriot“. V tomto kontextu se jedná o člověka žijícího mimo ruskou federaci, který se však hlásí k jedné ze 185 národností, které byly někdy součástí ruského impéria a přiznává duchovní propojení se svou vlastí – Ruskem. Roku 1993 byla tato množina lidí definována jako diaspora, pojem krajan byl pak zaveden roku 2010. Pro Ruskou federaci slouží krajané oficiálně jako šířitelé ruského jazyka a kultury, neoficiálně jsou pak tyto diaspory využívány jako záminky pro ruské zahraniční intervence.<sup>24</sup>

V Estonsku pak obecně najdeme nejvíce Rusů v Tallinnu a dále pak ve východní části země, kde například ve městě Narva tvoří až 97 % obyvatelstva. V regionu pak ruské

---

<sup>22</sup> Kathleen H. Hicks, Heather A. Conley, Lisa Sawyer Samp, Jeffrey Rathke, and Anthony Bell. „Regional Approaches to Internal Defense and Security”, *Perspectives on Security and Strategic Stability: A Track 2 Dialogue with the Baltic States and Poland*. (2016): 22-25. <http://www.jstor.org/stable/resrep23369.8>.

<sup>23</sup> Javed, Rahim a Khan, „Russia's Annexation of Crimea and Security Implications for the Baltic States“, 386

<sup>24</sup> Sarah Coolican, *The Russian Diaspora in the Baltic States: The Trojan Horse that never was*, LSE IDEAS (London: London School of Economics, 2021), 6, <http://eprints.lse.ac.uk/114500/> (staženo 2.3. 2023)

občanství drží třetina obyvatelstva. V Lotyšském případě tvoří Rusové na 50 % obyvatelstva hlavního města Rigy, což platí i pro Vilnius v Litvě.<sup>25</sup>

Ruská menšina je pro Ruskou federaci nástrojem upevňování vlivu nejen v Pobaltí. S odvoláním na článek 61 Ústavy Ruské federace, který garantuje ochranu a patronát nad ruskými občany v zahraničí, již ruské jednotky vstoupily například do Jižní Osetie v roce 2008. Opakuje se šablona, kdy se dotyčná země dříve spadající do ruské sféry vlivu začne od Ruska odklánět a hledat podporu na Západě. V tu chvíli začnou rusky mluvící obyvatelé hromadně dostávat ruská občanství a následně jsou pak tyto oblasti „zajištěny proti diskriminaci ruských krajanů“ ruskými mírovými jednotkami. Toto byl případ nejen Gruzie, ale i Moldavska (Podněstří) a následně i Krymu a Donbaské oblasti.<sup>26</sup>

Z dat veřejných průzkumů ministerstev však vyplynulo, že v roce 2014 na 76 % rusky mluvících obyvatel Estonska považovalo Estonskou republiku za svůj domov, v Lotyšsku se toto číslo vyšplhalo na 51 %.<sup>27</sup> Data z průzkumů veřejného mínění však mohou být zavádějící. Vždy záleží, která organizace jej zaštiťuje a jaký vzorek obyvatelstva pro průzkum vybere. Proto je třeba tato data nebrat jako 100 % určující.

Ruská menšina v Pobaltí byla v roce 2014 brána jako bezpečnostní hrozba. Dle dostupných zjištění však vyplývá, že jde o hrozící zneužití ruských krajanů Ruskem jako záminky pro invazi, než že by ruskojazyčná diaspora samotná ohrožovala stabilitu regionu.

### **Informační válka**

Největším důkazem hrozby z ruské strany je Nová obranná koncepce ozbrojených sil Ruské federace z roku 2011. V tomto dokumentu jsou všechny praktiky hybridní války, jako například podkopávání politických, ekonomických a sociálních systémů, nebo vedení masových kampaní proti obyvatelstvu s cílem destabilizovat společnost a donutit tak stát přistoupit na odmítané požadavky, definovány a ukotveny pod pojmem Informační válka.<sup>28</sup>

Generál Valerij Gerasimov vyjádřil důležitost informačních operací velice jasně v roce 2013. Informační operace dle něj nepřinášejí pouze nové taktiky na bojišti, přináší

---

<sup>25</sup> Jiri a Leni Friedman Valenta, „Russia’s Strategic Advantage in the Baltics: A Challenge to NATO?“ *Strategic Baltic Sea*, č. 8 (jaro/léto, 2017): 23-24

<sup>26</sup> Javed, Rahim a Khan, „Russia's Annexation of Crimea and Security Implications for the Baltic States“, 386

<sup>27</sup> Coolican, *The Russian Diaspora in the Baltic States: The Trojan Horse that never was*, 10

<sup>28</sup> Timothy Thomas, *Russia’s 21st century information war: working to undermine and destabilize populations*, Defence Strategic Communications, 1 (Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2016), 11

s sebou zcela novou éru válčení, kdy kvůli všeobecné dostupnosti masových sdělovacích prostředků začínají informační operace vlastní efektivitou převažovat konvenční vojenské operace a stávají se často určujícím faktorem pro vítězství. Sám Gerasimov pak tuto rovnováhu efektivity definoval poměrem 4:1 ve prospěch informačních operací.<sup>29</sup>

Již před rokem 2014 bylo možné sledovat dezinformační kampaně, které byly cíleny na různé části společnosti, všechny však sledovaly jediný cíl – znehodnotit postavení Západu. Zajímavé je pak záměrné zneužívání různých témat. Při vedení kampaně cílené na pravicově/konzervativně orientované obyvatele často dezinformační kanály používaly například uprchlickou krizi, legalizaci stejnopohlavních sňatků napříč západními státy, či revoluce v arabských zemích k obhájení tradičních hodnotových postojů Ruska v otázkách náboženství a prezentovat jej jako posledního hegemona pravoslavného světa. Levicově orientovaní obyvatelé byli nejčastěji cíleni propagandou vyjevující USA jako zdroj zla a kapitalismus jako hlavní důvod nestability. Dělo se tak zejména na základě historické zkušenosti Rusů s divokými 90. lety, které se, kvůli vzniku vrstvy superbohatých oligarchů, staly symbolem prohnulosti a nespravedlnosti kapitalistického světa. V rámci ohýbání pravdy vždy z těchto kampaní vycházela Ruská federace jako jediný garant stability a Západ jako hlavní zdroj chaosu.<sup>30</sup>

Z těchto důvodů a zkušeností tak představovala a představuje ruská aktivní propaganda cílená na ruskou menšinu v Pobaltí reálnou hrozbu, která může kdykoliv narušit obranyschopnost země, celkovou stabilitu regionu a v nejhorším případě občanskou válku, kterou jsme mohli vidět vzniknout z podobných důvodů na východě Ukrajiny. S novými komunikačními technologiemi je zároveň propaganda z východu mnohem intenzivnější.

## **Shrnutí**

Situace v roce 2014 nebyla příznivá ani pro jednu z pobaltských zemí. I po vyslyšení různých signálů nestihly odpovědět na problémy nastalé dlouhodobým podfinancováním obrany, geografickou polohou, či hybridními útoky ze strany Ruské federace. Byla to však na druhou stranu stále situace, kdy Evropa nebyla vyvedena z rovnováhy ruskou anexí

---

<sup>29</sup> Deborah Yarsike Ball, *Protecting Falsehoods With a Bodyguard of Lies: Putin's Use of Information Warfare*, (Řím: NATO Defense College, 2017), 10

<sup>30</sup> Antonio Missiroli, Jan Joel Andersson, Florence Gaub, Nicu Popescu, and John-Joseph Wilkins, *Strategic Communications: East and South* (Paříž: European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2016), 10-11



Krymu a začínajícím konfliktem na Ukrajině, a nikdo nepředpokládal, že by se Rusko opravdu pokusilo expandovat do bývalých západních sovětských republik.

Hybridní válka vedená Ruskou federací již nabírala na intenzitě, dokonce už byly tyto taktiky již součástí ruského národního obranného plánu.

Na druhou stranu nutno podotknout, že i přes finanční problémy a další limity týkající se početné menšiny rusky mluvících obyvatel, nebyly státy zcela nepřipravené. Dobrovolnické vojenské organizace byly stále aktivní a přes obavy z kolaborace ruských krajanů s Moskvou ukazovaly některé výzkumy naopak převládající loajalitu k pobaltským republikám.

## **Proměny v Pobaltí mezi lety 2014–2022**

### **Úvod**

Rok 2014 byl zásadní nejen pro Pobaltí. Nově nastalá situace po anexi Krymu a rozpoutání války na východě Ukrajiny spustily sérii reforem, které měly za úkol region ochránit před hrozící ruskou invazí. Ve dvou hlavních podkapitolách se opět věnuji záležitostem deterence a resilience – armády a obyvatelstva. V závěru kapitoly se opět pokusím shrnout své poznatky.

### **Armáda**

Již v minulé kapitole jsem zmiňoval studii založenou na válečných simulacích, dle které by od počátku invaze Ruska do Pobaltí dorazily ruské jednotky k hlavním městům (Tallinnu a Rize) za maximálně šedesát hodin. Tato studie znepokojila odbornou veřejnost, která se o to intenzivněji začala zabývat posílením obrany regionu. V průběhu celého osmiletého zkoumaného období lze pozorovat navyšování státních výdajů na obranu, nákupy munice, techniky i ručních zbraní.

### **Vzdušný prostor**

Již před ruskou agresí na Ukrajině roku 2014 byl vzdušný prostor pobaltských republik narušován přelety ruských letounů. S událostmi na Ukrajině obavy spojenců ještě zesílily, a tak došlo k posílení stálých leteckých posádek v Pobaltí. Letka čtyř bojových letounů posílila posádku na základně v Šiauliai (Litva) a na základně v Ämari (Estonsko). Další letka pak operovala z území Polska. Spojené státy zároveň v prvním roce konfliktu na východě Ukrajiny do Estonska, Lotyšska a Litvy vyslaly jednotky pěchoty o velikosti roty

(cca 100 vojáků). Šlo o velice důležité vyjádření podpory. Aneb jak prezident USA Barack Obama prohlásil 3.9.2014 v Tallinnu: „Obrana Tallinnu, Rigy a Vilniusu je stejně důležitá jako obrana Berlína, Paříže a Londýna.“<sup>31</sup>

### **Enhanced Forward Presence**

První debaty o tomto projektu, který byl spuštěn roku 2016, se datují již do roku 2014, kdy byl na summitu ve Walesu schválen „Akční plán připravenosti“, jenž byl o rok později akcentován v rámci tzv. Bukurešťské skupiny B9 (Polsko, Rumunsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Slovensko, Česká republika, Maďarsko a Bulharsko). Státy středovýchodní Evropy požadovaly přítomnost jednotek NATO na svých územích, větší součinnost při výcviku, či vylepšení infrastruktury. Operace Enhanced Forward Presence byla schválena na summitu ve Varšavě roku 2016 a v červnu roku 2017 již byly do Pobaltí vyslány čtyři mezinárodní jednotky o velikosti praporu (cca 1000 vojáků). Tyto jednotky zahrnovaly vojáky různých členských států a různých vojenských zaměření, aby posílily rozmanitost obranných kapacit v regionu.<sup>32</sup>

Kvůli ruským obavám z nasazení aliančních vojáků v Pobaltí byla přijata speciální opatření, a sice volný přístup ruským vojenským pozorovatelům do areálů základen, kde měly být jednotky umístěny, aby se sami přesvědčili, že nejde o přemísťování významných počtů bojeschopných jednotek za účelem invaze do Ruska.<sup>33</sup>

Každou ze tří republik dostal na starosti jeden další člen NATO, aby zde zajistil zázemí a průběh rotačních misí vojáků dalších států. V případě Estonska se ručitelem stala Velká Británie s podporou vojáků z Dánska a Francie. Později, roku 2019, byla tato jednotka posílena vojáky z Belgie a také vojáky Francouzské cizinecké legie. Francie také vyslala do Estonska vlastní stíhací letouny, Británie pak bojové vrtulníky typu Apache a transportní typu Lynx Wildcat. Lotyšsko dostala na starosti Kanada. Oproti Estonsku se na budování deterence v Lotyšsku podílelo více menších států. Původně však šlo pouze o Polsko, Slovinsko, Albánii a Itálii, později se připojila Česká republika, Černá hora a Španělsko. Do Litvy se pod německým vedením vydali vojáci Belgie, Francie, Chorvatska, České republiky, Nizozemí, Norska a Islandu.<sup>34</sup>

---

<sup>31</sup> Arens, „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“, 170

<sup>32</sup> Czulda, „Enhanced Forward Presence: Evolution, Meaning And The End Game“, 29.

<sup>33</sup> Arens, „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“, 172

<sup>34</sup> Czulda, „Enhanced Forward Presence: Evolution, Meaning And The End Game“, 30-32

Na tomto místě je důležité okrajově zmínit i další země, které se staly součástí projektu Forward Presence, a sice Polsko, Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko. Tyto státy sice nejsou předmětem mého výzkumu, uvádím je zde ale pro ilustraci rozsahu projektu Forward Presence.<sup>35</sup>

Enhanced Forward Presence je pro pobaltské státy nejzásadnějším krokem ze strany Severoatlantické aliance a dokonale ilustruje proměnu vnímání významu a pozice Pobaltí za posledních 30 let, a sice z „regionu, který by měl zůstat jako nárazníková oblast mezi NATO a potenciálně demokratizujícím se Ruskem“ z 90.let na „Estonsko, Lotyšsko a Litva jsou nepostradatelnými partnery a je třeba je bránit proti ruské invazi a ztrátě suverenity“.

## Obyvatelstvo

I v případě obyvatelstva se Estonská obranná koncepce z roku 2017 vyjadřuje jasně. Hlavním úkolem, který si Estonsko vytyčilo, bylo vytvořit resilientní společnost skrze rovnost a porozumění. V rámci této strategie tak mělo dojít k vyrovnanému rozvoji ve všech regionech, včetně těch rizikových, což zahrnuje rozvoj a dostupnost vzdělání, sociální zabezpečení a pracovní příležitosti. V rámci porozumění pak byla uznána klíčová role strategické komunikace v boji proti ruské propagandě, která měla svým včasným a jasným cílením vyvracet lži a nepravdy šířené zejména mezi ruskými mluvící obyvatelstvo.<sup>36</sup>

### Obyvatelstvo jako součást obrany

Co se týče civilního obyvatelstva a jeho zapojení do obrany státu, nejvíce se události roku 2014 zřejmě dotkly Lotyšů. Bezprostředně po anexi Krymu lotyšská vláda upustila od koncepce spoléhání se pouze na profesionální armádu a jala se připravovat k obnově povinné základní služby. Ta však stále ještě nebyla obnovena během mnou zkoumaného období, ani se o ní nezmiňuje lotyšská Národní obranná koncepce z roku 2020.<sup>37</sup>

Zároveň ale začala vláda podporovat propagaci Národní stráže a civilní obrany ve školách, v čemž byla v regionu do této doby nejzdrženlivější. Dle obranného konceptu je třeba zacílit přibližně 8000 žáků druhého stupně základních škol prozatím v rámci volitelných kurzů, od školního roku 2023/2024 pak v rámci povinné výchovy o

---

<sup>35</sup> Ibid

<sup>36</sup> National Security Concept of Estonia (naposledy aktualizováno 2017): 19-20, <https://www.kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/basic-national-defence-documents> (staženo 15.3.2023)

<sup>37</sup> „The State Defence Concept“, Defence Policy, Ministry of Defence of Republic of Latvia (naposledy aktualizováno 2020), <https://www.mod.gov.lv/en/nozares-politika> (staženo 10.4.2023)

obraně státu. Dle ministerstva obrany Lotyšské republiky jde o nejefektivnější způsob, jak budovat občanskou resilienci, snad i efektivnější, než povinná základní služba.<sup>38</sup>

V rámci nových obranných plánů chce mít Lotyšsko v roce 2022 pro případ bezpečnostní nouze k dispozici dohromady okolo 17 000 vojáků, včetně profesionálů, záložníků a členů Národní stráže.<sup>39</sup>

V případě Litvy byla největší změnou obnova povinné základní služby v roce 2015. Tu Litva vypustila z konceptu národní obrany v roce 2010 kvůli úsporám potřebným po proběhlé ekonomické krizi v letech 2008-2010. Při nutné mobilizaci pak vláda počítá s číslem 30 000 mužů a žen organizovaných v rámci profesionální armády, Národní obranné dobrovolnické organizace a Svazu střelců.<sup>40</sup>

Téměř žádné změny týkající se civilního obyvatelstva nepřišly v Estonsku. Estonsko jako jediné neupustilo od povinné základní služby, a i v dobách krize se snažilo obranný rozpočet příliš neoddalovat od 2 % HDP. Stěžejní roli zde stále hrála Kaitseliit (Estonská obranná liga), přidružené mládežnické organizace a volitelné předměty ve školách, které mají za úkol připravovat k totální obraně státu budoucí generace.

### **Ruská menšina**

Mezi lety 2015-2017 bylo provedeno několik průzkumů veřejného mínění mezi ruskými mluvícím obyvatelstvem na území Litvy, Lotyšska a Estonska. V tomto období nebyla zaznamenána výrazná odchylka vnímání pobaltských států mezi Rusy od stavu před rokem 2014.

### **Informační válka**

Při summitu NATO ve Walesu roku 2014 také vznikly dvě nové instituce, které mají na obyvatelstvo vliv dodnes. Jedná se o NATO Energy Security Center of Excellence (NATO ENSEC COE), fyzicky otevřené v Litvě roku 2014, a NATO Strategic Communications Centre of Excellence (NATO STRATCOM COE), fyzicky otevřené roku 2016 v Lotyšsku. Dle oficiálních stanovisek to jsou sice instituce zřízené NATO, nepodléhají ale přímému vedení, či vlivu organizace. Mají čistě koordinační roli, v rámci

---

<sup>38</sup> Ibid.

<sup>39</sup> Arens, „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“, 174

<sup>40</sup> Hicks, Conley, Samp, Rathke, and Bell. „Regional Approaches to Internal Defense and Security“, 24-25

kteře mají vydávat doporučení na základě nezávislých analýz členským státům pro zajištění jednotného postupu proti vnějším hrozbám.<sup>41</sup>

Na základě jedné z analýz vedené pod NATO STRATCOM COE lze vysledovat neslábnoucí aktivitu proruských dezinformačních aktérů v Pobaltí. Studie identifikovala hlavní subjekty, které využívají techniku praní špinavých informací, jež je velice těžko odhalitelná. Jedná se o proces, při kterém je využita síť více či méně důvěryhodně vypadajících zdrojů, jehož hlavním účelem je legitimizovat nepravdivé, či zavádějící informace. V rámci této sítě fungují zpravodajské weby, falešní autoři a „Potěmkinovy“ výzkumné instituce. Rozklíčování „vyprané“ informace je i pro člověka zvyklého informace ověřovat velice složité, kvůli promyšlenému systému odkazování se na zdroje a „odborníky“.<sup>42</sup>

Jedním z nejdůležitějších komunikačních kanálů dnešního světa jsou pak sociální sítě. Ty jsou v Estonsku, Lotyšsku a Litvě hojně využívány pro šíření protizápadní propagandy a „vypraných“ informací. Dle další studie vydané pod NATO STRATCOM COE je propagandistická a dezinformační aktivita logicky nejsilnější v oblastech se silnou ruskou mluvící menšinou. Co však ale také studie vyjevuje je procentuální poměr mezi aktivními dezinformátory a množstvím šířených dezinformací – 10 % uživatelů ruských sociálních sítí žijících v Pobaltí vytváří a šíří 70 % dezinformačního obsahu. Dle studie byla většina těchto uživatelských účtů vytvořena okolo roku 2014 a často vykazují chování typické pro programy určené ke sdílení a šíření dezinformačního obsahu napříč sociálními sítěmi tzv. „boti“.<sup>43</sup>

## Shrnutí

Tato kapitola pojednává o nejzásadnějších změnách v oblastech deterence a resilience. V rámci deterence přišly nejzásadnější změny ve formě nových státních obranných koncepcí, na jejichž konto se započalo s obnovováním obranných investic, nákupu zbraní, techniky a navyšování počtů personálu.

---

<sup>41</sup> „About NATO StratCom COE“, NATO Strategic Communications Centre of Excellence, [https://stratcomcoe.org/about\\_us/about-nato-stratcom-coe/5](https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5) (staženo 5.4.2023)

<sup>42</sup> Rodríguez B. Carrasco, *Information Laundering in the Nordic-Baltic region* (Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2021), 11

<sup>43</sup> D. Bechev, *Russia's Strategic Interests and Tools of Influence in the Western Balkans*, (Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2019), 38-39

Další významnou změnou na poli možností bylo spuštění programu Enhanced Forward Presence, který měl díky nasazení aliančních vojáků posílit deterenci v regionu, zároveň se stal i zprávou pro všechny potenciální nepřátele, že NATO je připraveno bránit kteréhokoliv člena.

Ve sféře obyvatelstva bylo možno pozorovat změny hlavně v Litvě, která znovuzavedla povinnou základní službu a v Lotyšsku, které spustilo obranné výukové programy ve školách. Estonsko pokračovalo v podpoře dobrovolníků a dětských organizací.

V boji proti hybridním hrozbám registrujeme také jeden milník, vznik NATO Strategic Communications Centre of Excellence, které vzniklo symbolicky v Rize. Strategická komunikace se stala klíčovým nástrojem v boji s dezinformacemi. Je možné, že právě tato pomohla udržet nálady ruský mluvícího obyvatelstva příznivé k pobaltským republikám.

## **Situace v Pobaltí v roce 2022**

### **Úvod**

V poslední kapitole se budu věnovat hlavně shrnutí celkové situace na konci zkoumaného časového úseku a uvedu zde fakta důležitá pro celkové vyhodnocení výzkumu a odpověď na výzkumnou otázku.

### **Armáda**

V roce 2022 lze vypočítat pozitivní změny v jednom z nejčastěji užívaných ukazatelů týkajících se obrany – výdaje na obranu v procentech HDP. Estonsko dosáhlo toho roku 2,3 % HDP zajišťující finance pro provozování armády o 7 000 profesionálních vojáků a 15 000 členech Estonské obranné ligy.<sup>44</sup> Lotyšsko v roce 2022 vydalo na obranu 2,25 % HDP a jako populačně nejmenší ze tří států udržovalo 7 500 profesionálních vojáků a na 8 500 záložníků Národní stráže.<sup>45</sup> Litva pak v témže roce vyčlenila na obranu nejvíce,

---

<sup>44</sup> „Military and Security“, The World Factbook – Estonia, Central Intelligence Agency, naposledy upraveno 26.4.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/estonia/#military-and-security> (staženo 28.4.2023)

<sup>45</sup> „Military and Security“, The World Factbook – Latvia, Central Intelligence Agency, naposledy upraveno 26.4.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/latvia/#military-and-security> (staženo 28.4.2023)

a to 2,5 % HDP. Udržovala také největší armádu s personálním stavem 17 000 profesionálních vojáků a na 11 000 členů Střelecké unie.<sup>46</sup>

Nutno poznamenat, že Lotyšsko v roce 2022 jako jediné stále neobnovilo povinnou základní službu.

### **Vzdušný prostor**

K roku 2022 proběhlo v Pobaltí mnoho nasazení leteckých jednotek členů NATO. Německo zajistilo na dvanáct nasazení, Francie, Belgie a Polsko každé osm nasazení. Z menších států zajistila například Česká republika tři nasazení, Maďarsko dvě a Rumunsko jedno. Celkově se do posílení obrany vzdušného prostoru v Pobaltí zapojilo osmnáct členů Severoatlantické aliance s alespoň jedním nasazením vlastních pilotů a techniky.<sup>47</sup>

### **Enhanced Forward Presence**

Projekt Enhanced Forward Presence úspěšně pokračoval i v roce 2022. Od roku 2017 došlo již k několika rotacím v rámci jednotlivých misí a k roku 2022 bylo v Pobaltí přibližně pět tisíc aliančních vojáků (Estonsko cca 1430, Lotyšsko cca 1890 a Litva cca 1630 vojáků).<sup>48</sup>

Jednotky členských zemí zároveň disponují různými typy techniky, protivzdušných systémů, či dalšího vybavení podle primárního určení nasazených jednotek. V Estonsku bylo v roce 2022 v rámci zajištění mise nasazeno 993 britských vojáků obrněného pěšího praporu, kteří měli k dispozici bitevní tanky, bojová vozidla pěchoty, protivzdušné systémy, dělostřelectvo, zpravodajské oddělení a oddělení logistiky. Dále zde bylo 217 vojáků roty mechanizované pěchoty, 219 francouzských vojáků roty lehké pěchoty a jeden islandský civilní specialista v oboru strategická komunikace.

Lotyšsko hostilo 639 kanadských vojáků organizovaných do roty mechanizované pěchoty s bojovými vozidly, jedné dělostřelecké baterie, jedné roty bojové podpory, jedné roty bojového zajištění a struktur pro zajištění aliančního nasazení. Kanadské jednotky byly doprovázeny 250 italskými vojáky organizovanými do jedné roty horské pěchoty, jedné průzkumné čety, čety protivzdušné obrany malého dosahu, družstva protichemické,

---

<sup>46</sup> „Military and Security“, The World Factbook – Lithuania, Central Intelligence Agency, naposledy upraveno 26.4.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/lithuania/#military-and-security> (staženo 28.4.2023)

<sup>47</sup> Arens, „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“, 171

<sup>48</sup> „Enhanced Forward Presence Fact Sheet“, NATO, aktualizováno červen 2022, [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/2022/11/pdf/221128-factsheet-efp\\_en.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/11/pdf/221128-factsheet-efp_en.pdf) (staženo 25.října 2022)

biologické a radiační ochrany a velitelského sboru. Španělsko sem vyslalo rotu mechanizované pěchoty s tanky a obrněnými bojovými vozidly, rotu bojových ženistů, důstojníky a logisty v celkovém počtu 504 vojáků. Polsko přispělo 177 vojáků tankové roty, Slovensko 152 vojáků dělostřelecké baterie, Česká republika 81 vojáků pontonové čety, Slovinsko 42 vojáků čety požární ochrany a družstva vzdušného průzkumu, Albánie 21 ženisty, Černá hora 11 vojáků jednotky protichemické ochrany, Severní Makedonie 9 vojáků téhož zaměření a Island poskytl jednoho civilního odborníka pro strategickou komunikaci.

V Litvě německý zajišťovací kontingent čítal 1031 vojáků roty obrněné mechanizované pěchoty. Norsko vyslalo do Litvy 188 vojáků obrněné mechanizované pěchoty s tanky a bojovými vozidly, Nizozemí jednu rotu pěchoty o 270 vojácích, Česká republika 135 vojáků jednotky protivzdušné ochrany, Lucembursko 6 vojáků družstva logistiky a Belgie a Island po jednom zástupci pro veřejnou komunikaci.

Ačkoliv dle odhadů studie RAND Corporation Enhanced Forward Presence stále nedosahuje odhadovaných potřebných 35 000 vojáků, dostatečný počet těžké techniky a protivzdušných systémů potřebných k odražení ruské invaze, byla skrze alianční nasazení zajištěna rozmanitost prostředků a techniky potřebná pro prvotní zpomalení invaze a získání času k nasazení jednotek umístěných v Polsku a Německu. Celkově je však projekt hodnocen jako úspěšný zejména z ideologického hlediska, hlavně pak jako známka toho, že NATO rozhodně není zastaralá instituce, která by již nedbala na vlastní pravidla a že Článek 5 je stále garancí svobody a suverenity členských států.<sup>49</sup>

Události roku 2022 toto potvrdily a dále potvrzují.

## **Obyvatelstvo**

### **Obyvatelstvo jako součást obrany**

V případě Estonska se příliš nezměnilo. Civilní obranné organizace zůstaly aktivní součástí obranného systému. K roku 2022 mírně narostly počty členů. Estonská obranná liga evidovala na 15 000 aktivních členů. Mládežnické a ženské organizace pak okolo 11 000 členů. Oficiální počet záložníků se sice nezměnil, změnilo se však číslo záložníků, kteří se pravidelně účastnili cvičení.<sup>50</sup>

---

<sup>49</sup> Czulda, „Enhanced Forward Presence: Evolution, Meaning And The End Game“,34-37

<sup>50</sup> „Military and Security“, The World Factbook – Estonia, Central Intelligence Agency, naposledy upraveno 26.4.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/estonia/#military-and-security> (staženo 28.4.2023)



Lotyšsko, které jako jediné v roce 2022 stále neobnovilo povinnou základní službu, evidovalo na 8 500 členů Národní stráže. V této době zároveň stále pokračovalo v uplatňování nových doktrín pro výchovu mládeže a financování školních kurzů přibližujících žákům důležitost obrany státu.<sup>51</sup>

Znatelných změn si lze povšimnout v případě Litvy, které v roce 2022 evidovalo na 11 000 členů střelecké unie. Tento významný nárůst oproti 4 800 členům v roce 2014 lze prisuzovat znovuzavedení povinné základní služby. Každoročně jí projde až 4 000 osob vybraných na základě losu a část absolventů pak rovnou vstupuje do Střelecké unie.<sup>52</sup>

### **Ruská menšina**

Ačkoliv je rusky mluvící menšina v Pobaltí stále považována za potenciální riziko a je stále terčem ruské propagandy, v roce 2022 se objevují statistická data, která ukazují situaci v trochu jiném světle. Například v Estonsku dle průzkumů věří tamější armádě na 63 % rusky mluvících obyvatel a na 83 % jich považuje povinnou základní službu za nezbytnou pro zajištění bezpečnosti.<sup>53</sup>

Obecně vzato, zejména s rozšířením sociálních sítí, intenzita a dostupnost ruské protizápadní propagandy roste. Skrze pozitivní výsledky zmíněného příkladného výzkumu je třeba mít stále na paměti, že mezi rusky mluvící obyvatele se řadí i ti, kteří nejsou občany pobaltských států, bydlí ve specifických oblastech a reprezentují nejvíce rizikovou složku rusky mluvící diaspory. V Litvě to bylo 2 720 osob ruského původu, v Estonsku to v roce 2022 bylo 70 604 osob, v Lotyšsku dokonce 195 354 lidí bez státního občanství.<sup>54</sup>

Právě na tyto osoby je propaganda cílena nejčastěji. Hlavním nástrojem všech tří států je pohotová strategická komunikace, v rámci které se snaží cíleně vyvracet dezinformace a naopak aktivně informovat o pozitivních.

### **Shrnutí**

Situace armád byla v roce 2022 na dobré cestě k naplnění plánů předevzatých v reakci na události na Ukrajině v roce 2014. Proběhly masivní modernizace národních

---

<sup>51</sup> „Military and Security“, The World Factbook – Latvia, Central Intelligence Agency, naposledy upraveno 26.4.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/latvia/#military-and-security> (staženo 28.4.2023)

<sup>52</sup> „Military and Security“, The World Factbook – Lithuania, Central Intelligence Agency, naposledy upraveno 26.4.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/lithuania/#military-and-security> (staženo 28.4.2023)

<sup>53</sup> Lawrence, „Estonia: Size Matters“, 23

<sup>54</sup> „Military and Security“ (staženo 28.4.2023)

armád samostatně (avšak na základě plánů pro unifikaci platform kvůli zefektivnění kompatibility), kdy nakupovaly nové ruční zbraně, techniku a postupně navyšovaly výdaje na obranu tak, aby demonstrovaly odhodlanost se na jakoukoliv krizovou situaci připravovat i svým spojencům.

Kromě národních armád hrály v regionu samozřejmě nadále velkou roli alianční síly, které zde byly nasazeny zejména pro částečné zajištění chybějící techniky, ale také kvůli výcviku a předávání zkušeností rostoucím armádám. Nesmíme opomenout ani nasazení spojeneckých vzdušných sil, které zde stále pomáhaly z několika základen chránit vzdušný prostor nad Pobaltím proti přeletům ruských letadel.

Situace obyvatelstva v Pobaltí byla dle zjištěných informací z hlediska resilience pozitivní. Angažovanost v rámci dobrovolnických organizací byla na vzestupu a všechny tři státy již více či méně spustily výchovné programy mládeže vyučující obranu vlasti.

Co se týče ruské menšiny a jejího ovlivňování propagandou, lze konstatovat, že neznamenala takovou hrozbu, jak jsem předpokládal na začátku výzkumu. Dle průzkumů, které jsem našel, se ruská propaganda nejeví jako úspěšná, za čímž může být jak uvědomělost ovlivňovaných osob, nebo samozřejmě aktivní a správně cílená komunikační činnost jednotlivých vlád, které pro účely boje proti ruským dezinformačním TV kanálům zřídily vlastní speciální ruskojazyčné televizní kanály.

## **Závěr**

V práci jsem si vytyčil základní cíl, který má dvě roviny. Zjistit, jaké změny přišly v období let 2014 až 2022 ve vývoji ozbrojených složek Litvy, Lotyšska a Estonska, a jaké změny zasáhly obranyschopnost civilního obyvatelstva.

Již v první kapitole jsem na základě národních zkušeností s bojem o suverenitu a její následnou ztrátou popsal hrozbu, která je pro Pobaltí aktuální již po staletí – ruská rozpínavost. Ze zkoumání historických souvislostí vyplývají nejen obavy o ohrožení ruským státem, ale i obavy z ohrožení ze strany ruské diaspory, kteréžto dva problematiky jsem řešil v dalších kapitolách práce.

Dalším zkoumáním, při kterém jsem se zabýval, v jakém stavu byla schopnost deterence a resilience regionu v roce 2014, jsem zjistil, že v době anexe Krymu a počátku války na východě Ukrajiny byla pro Pobaltí hlavní zárukou Severoatlantická aliance, národní rozpočty byly stále poničeny ekonomickou krizí z roku 2008 a potřebné úspory zasáhly i

obranný sektor. Výjimkou bylo Estonsko, které i přes největší pokles hospodářské úrovně udržovalo výdaje na obranu okolo závazných 2 % HDP. Naopak v Lotyšsku byly zkráceny výdaje na obranu skoro o polovinu. Následné studie doprovázené simulacemi invaze prokázaly, že připravenost armád v Pobaltí je nedostatečná. Situace resilience byla také chabá. Jediný stát, který občany aktivně zapojoval do obrany skrze základní službu, bylo Estonsko. Litva zrušila základní vojenskou službu z důvodu úspor v roce 2008, Lotyšsko dokonce již v roce 2006. Jediný vesměs pozitivní výstup byla situace mezi ruský mluvícím obyvatelstvem. V počátcích bádání v této oblasti jsem držel hypotézu, že ruská diaspora bude kvůli nedostatečné komunikaci národních vlád a složitým podmínkám pro získání občanství spíše nepřátelská vůči národním vládám a bude se většinou klonit k Rusku jakožto jeho krajané. Nalezená data však ukázaly opak, a sice většinou podporu národních vlád a armád mezi ruskojazyčným obyvatelstvem.

Anexe Krymu dle mého výzkumu spustila mnoho procesů, z nichž většina ještě není u konce a pravděpodobně ovlivní vývoj regionu na příštích několik desetiletí. Jednak se jedná o návrat k tempu budování národních armád z období před vstupem Estonska, Lotyšska a Litvy do NATO. Nejlépe to ilustruje nárůst procent HDP vydaných na obranu. Tyto finance pokrývají celkový rozvoj jednotlivých armád v oblasti nákupu ručních zbraní, techniky a navýšení počtu profesionálních vojáků. Zároveň můžeme pozorovat velice pozitivní trend, a sice že pobaltské státy začaly na obranu vynakládat přes 2 % HDP. Přesahují tím základní závazky NATO a jsou jedny z mála v rámci aliance, kteří se tímto směrem vydaly.

Další zásadní změnou je spuštění programu Enhanced Forward Presence z roku 2016. Stálá přítomnost aliančních posádek nejen doplňuje a zajišťuje rozmanitost prostředků a techniky potřebných pro zpomalení, v optimistickém případě i zadržení ruské invaze, ale zároveň slouží i jako nástroj posílení integrity a spolupráce napříč aliancí. Soustavně se v rámci programu nacházelo v Pobaltí k roku 2022 již skoro 5 000 vojáků NATO. Tento projekt funguje nadále a s největší pravděpodobností, vzhledem k vývoji bezpečnostní situace v Evropě, ještě nějaký čas trvat bude.

Co se týče změn dopadajících na civilní obyvatelstvo, identifikoval jsem je hlavně v Litvě a Lotyšsku. Lotyšsko začalo se změnami pozvolnými, nejdéle se vyhýbalo indoktrinaci mládeže ve školách a odvodům. Tato doktrína se ale mění s událostmi na Ukrajině. Lotyšsko spustilo obranné programy ve školách, k povinné základní službě však

až do roku 2022 nepřistoupilo. Litva v porovnání obnovila povinnou základní službu hned v roce 2015. Dobrovolnické obranné organizace také v tomto období zažily renesanci. Největší pak v Litvě, kdy Střelecká unie zaznamenala více než dvojnásobný nárůst počtu členů pravděpodobně v návaznosti na znovuzavedení odvodů.

U ruské menšiny se v tomto období dal zpozorovat statistický nárůst v dezinformačních aktivitách, sdílení propagandy a protizápadního obsahu. Ze studií vedených pod záštitou NATO Strategic Communications Centre of Excellence ale vyplývá, že za tuto hybridní aktivitu je zodpovědných pouze asi 10 % uživatelů ruských sociálních sítí v Pobaltí, z nichž nádvkem většina působí jako „troll“ profily. Tato část mého výzkumu je o to zajímavější, jelikož i přes intenzitu a cílenost se ruská propaganda šířená mezi rusky mluvícími obyvateli Pobaltí zdá celkem neúčinná. Upřímně jsem při začátku výzkumu předpokládal opak. V otázce loajality ruské menšiny vůči pobaltským republikám tak ke znatelným změnám nedošlo.

Tímto jsem se pokusil shrnout poznatky z mého zkoumání problematiky deterence a resilience v Pobaltí. Z hlediska deterence lze konstatovat, že došlo ke znatelným změnám, nelze však s jistotou tvrdit, že tyto dosavadní změny budou schopny samy o sobě regionu zajistit dostatečnou deterenci. Budoucí otázkou v této oblasti určitě bude, jak se změní invazní potenciál Ruské federace po válce na Ukrajině začnuvší roku 2022 a zda nynější počty a výdaje na obranu již nebudou převyšovat ruský vojenský potenciál.

Závěry ze zkoumání změn civilní sféry obrany jsou poněkud smíšené. Jelikož jsem si dal za úkol zkoumat změny, je v rámci této práce zajímavější oblast zapojení obyvatelstva do obrany regionu. Výše byly popsány změny v odvodech a školních kurzech. Celkově se však zdá, že celá tamní společnost je připravena čelit jakékoliv hrozbě. Vypovídají o tom i poznatky o ruské menšině, která nevykazuje přílišné změny v ovlivnění ze strany Ruska a zůstávala dle výzkumů většinově loajální pobaltským státům.

Na úplný závěr nutno podotknout, že jsem se zabýval stránkou zejména společenskou. Ačkoliv jsem chtěl podat co nejširší pohled na problematiku, nenaplnil jsem svůj původní cíl – podat komplexní analýzu dotyčného historického vývoje zahrnující všechny aspekty bezpečnosti, které by přesahovaly mé tematické zaměření. Bylo by dozajista třeba doplnit analýzu pojednávající o energetické bezpečnosti, či ekonomické bezpečnosti v návaznosti na toto časové období. Zároveň už jsem zaznamenal zprávy o dalším vývoji v návaznosti na válku na Ukrajině, Pobaltí tak skýtá mnoho dalších budoucích

příležitostí pro zkoumání bezpečnostního vývoje. Namátkou třeba další vývoj Enhanced Forward Presence, nebo již zmíněné energetické a ekonomické provázanosti Pobaltí s Ruskou federací.

## **Summary**

In my thesis I had two main aims. To report changes and reforms of baltic armies and deterrence tools and to describe changes in the field of civilian resilience and preparedness. The situation in Baltics of 2014 was not really good looking in terms of deterrence capabilities, such as number of military personnel, almost no possession of special military anti aircraft and anti tank weapons or armoured vehicles. Wargaming simulations shown, that the Baltics would be taken over in maximum 60 hours from beginning of invasion. Civilians were also not engaged enough in the territorial defence organizations, with exception in Estonia. In terms of the russian speaking minority, surprisingly, the impact of russian propaganda on loyalty towards baltic states was not significant.

In the period between 2014 and 2022 I observed many changes in fields of military reforms, rise of investments in weapons, ammunition and other items. Big importance for supporting deterrence in the region was start of the NATO enhanced Forward Presence programme with rotation based deployments of allied units. With this programme, air space was also reinforced with aircraft units from different NATO member states. In terms of population resilience, I discovered increase of interest in voluntary service, reintroduction of conscription in Lithuania in 2015 and launch of different defence education school programmes in Latvia. Estonia kept reinforcing already working civilian structures. The russian diaspora remained mostly loyal to baltic governments. This shows low effectivity of the strenghtening russian propaganda.

At all, the Baltic states and their defence policy was deeply influenced by the events in Ukraine in 2014. However, despite all the changes, there is still a space to improve different fields of deterrence and resilience of the region. It is also important to note, that my research didn't cover other fields such as energy security or economic security. There is space to continue with research of this topic.



## Použitá literatura

### Primární zdroje

- Central Intelligence Agency. „Military and Security“. The World Factbook – Estonia. Naposledy upraveno 26.4.2023. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/estonia/#military-and-security> (staženo 28.4.2023).
- Central Intelligence Agency. „Military and Security“. The World Factbook – Latvia. Naposledy upraveno 26.4.2023. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/latvia/#military-and-security> (staženo 28.4.2023).
- Central Intelligence Agency. „Military and Security“. The World Factbook – Lithuania. Naposledy upraveno 26.4.2023. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/lithuania/#military-and-security> (staženo 28.4.2023).
- Ministry of Defence of Estonia. „National Security Concept of Estonia“. Naposledy aktualizováno 2017. <https://www.kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/basic-national-defence-documents> (staženo 15.3.2023).
- Ministry of Defence of Latvia. „The State Defence Concept“. Defence Policy, Ministry of Defence of Republic of Latvia. Naposledy aktualizováno 2020. [https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Koncepcija\\_ENG.pdf](https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Koncepcija_ENG.pdf) (staženo 15.3.2023).
- NATO. „Deterrence and defence“. naposledy upraveno 12.9.2022, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_133127.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm) (staženo 10.3.2023).
- NATO. „Enhanced Forward Presence Fact Sheet“. Naposledy aktualizováno červen 2022. [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/2022/11/pdf/221128-factsheet-efp\\_en.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/11/pdf/221128-factsheet-efp_en.pdf) (staženo 25.října 2022).

### Sekundární zdroje

- Arens, Olavi. „Challenged Baltic states: Estonia, Latvia and Lithuania“. In *Defending Eastern Europe: The Defense Policies of New NATO and EU Member States*, ed. Jacek Lubecki, and James W. Peterson. Manchester: Manchester University Press, 2021.
- Ball, Deborah Yarsike. *Protecting Falsehoods With a Bodyguard of Lies: Putin's Use of Information Warfare*. (Řím: NATO Defense College, 2017)
- Bechev, D. *Russia's Strategic Interests and Tools of Influence in the Western Balkans*. (Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2019).

- Carrasco, Rodríguez B. *Information Laundering in the Nordic-Baltic region*. (Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2021).
- Connolly, Liam J. “Cadet Voice Extended Deterrence and Resilience in the Baltic States”. *Space & Defense* 12 (2021).
- Coolican, Sarah. *The Russian Diaspora in the Baltic States: The Trojan Horse that never was*. LSE IDEAS, London: London School of Economics, 2021.
- Czulda, Robert. „Enhanced Forward Presence: Evolution, Meaning And The End Game“. In *NATO AT 70: Outline of the Alliance Today and Tomorrow* ed. Róbert Ondrejcsák a Tyler. H. Lippert (Bratislava: Stratpol, 2019).
- Friedman Valenta, Jiri a Leni. „Russia’s Strategic Advantage in the Baltics: A Challenge to NATO?“. *Strategic Baltic Sea*, č. 8 (jaro/léto, 2017).
- Hicks, Kathleen H., Conley, Heather A., Samp, Lisa Sawyer, Rathke, Jeffrey and Bell Anthony. „Regional Approaches to Internal Defense and Security“. In *Perspectives on Security and Strategic Stability: A Track 2 Dialogue with the Baltic States and Poland*. 2016, <http://www.jstor.org/stable/resrep23369>
- Javed, Muhammad, Rahim, Nazim a Khan, Assad. „Russia's Annexation of Crimea and Security Implications for the Baltic States“. *Global Social Sciences Review IV* (2019).
- Kasekamp, Andres. *A History of the Baltic States*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.
- Lawrence, Tony. „Estonia: Size Matters“. *PRISM* 10 č. 2 (2023).
- Mazarr, Michael J., Chan Arthur a kol. *What Deters and Why Exploring Requirements for Effective Deterrence of Interstate Aggression*. RAND Corporation, Santa Monica, 2018, [https://www.rand.org/pubs/research\\_reports/RR2451.html](https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2451.html) (staženo 15.2.2023).
- Mazarr, Michael J. *Understanding Deterrence*, Perspective. RAND Corporation, Santa Monica, 2018, [https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND\\_PE295.pdf](https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND_PE295.pdf) (staženo 10.3.2023).
- Missiroli, Antonio, Andersson, Jan Joel, Florence Gaub, Nicu Popescu, and Wilkins, John-Joseph. *Strategic Communications: East and South*. (Paříž: European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2016).



- NATO Strategic Communications Centre of Excellence . „About NATO StratCom COE“. [https://stratcomcoe.org/about\\_us/about-nato-stratcom-coe/5](https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5) (staženo 5.4.2023).
- Shlapak, David A. a Johnson, Michael. *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics*. Santa Monica: RAND Corporation, 2016, [https://www.rand.org/pubs/research\\_reports/RR1253.html](https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html). (Staženo 22.1.2023).
- Szymański, Piotr. „Between continuation and adaptation: The Baltic states' security policy and armed forces“. *OSW COMMENTARY* č. 190 (23.11.2015).
- Švec, Luboš. *Dějiny pobaltských zemí* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.
- Thomas, Timothy. *Russia's 21st century information war: working to undermine and destabilize populations*. Defence Strategic Communications 1 (Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2016).
- Zaleski, Sliwa & Veebel, V. „Baltic visions and dilemmas of territorial defence after 16 years in NATO“. *Journal of International Studies* 13(4) (2020).